

APEK

**Agencija za pošto in elektronske
komunikacije Republike Slovenije**

Stegne 7, p. p. 418

1001 Ljubljana

telefon: 01 583 63 00, faks: 01 511 11 01

e-naslov: info.box@apek.si, <http://www.apek.si>

davčna št.: 10482369

Številka: 38241-2/2013/17

Datum: 27.6.2013

Sklic:

Datum:

Zadeva: Odgovori na mnenja in pripombe zainteresirane javnosti na objavljeno analizo upoštevne trga 7 »Zaključevanje govornih klicev v posamičnih javnih mobilnih telefonskih omrežjih (medoperaterski trg)« s predlaganimi ukrepi

Agencija je na podlagi 100. člena Zakona o elektronskih komunikacijah (Ur. l. RS, št. 109/2012; v nadaljevanju: ZEKom-1) izdelala analizo upoštevne trga 7 »**Zaključevanje govornih klicev v posamičnih javnih mobilnih telefonskih omrežjih (medoperaterski trg)**« (v nadaljevanju: analiza). Agencija je v predmetni analizi ugotovila, da so na tem upoštevem trgu operaterji s pomembno tržno močjo družbe Telekom Slovenije d.d., Si.mobil d.d., Tušmobil d.o.o. in T-2 d.o.o. ter zanje predlagala regulatorne ukrepe.

Agencija je pred sprejemanjem ukrepov na trgu elektronskih komunikacij, ki bodo pomembno vplivali na trg, skladno s 204. členom ZEKom-1, dolžna pridobiti in primerno upoštevati mnenja zainteresirane javnosti. Objavljen rok za takšno pridobivanje mnenj zainteresirane javnosti ne sme biti krajši od 30 dni.

Dne 25.3.2013 je agencija objavila predmetno analizo na svojih spletnih straneh¹ ter obenem pozvala zainteresirano javnost, naj nanjo poda svoje pripombe oziroma morebitne predloge in mnenja. Z dnem 23.4.2013, je agencija podaljšala rok do 6.5.2013² in v tem času prejela naslednje pripombe in mnenja:

- Telekom Slovenije, d.d., Cigaletova 15, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: Telekom Slovenije),
- SI.MOBIL telekomunikacijske storitve, d.d., Šmartinska 134b, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: Si.mobil) in
- TUŠMOBIL d.o.o., podjetje za mobilne komunikacije, Brnčičeva ulica 49, 1231 Ljubljana - Črnuče (v nadaljevanju: Tušmobil),

¹ <http://www.apek.si/javno-posvetovanje:-analiza-upostevnega-trga-7> (dostop na dan 8.5.2013)

² <http://www.apek.si/podaljsanje-roka-za-pripombe-na-analizo-upostevnega-trga-7> (dostop na dan 8.5.2013)

- T-2 družba za ustvarjanje, razvoj in trženje elektronskih komunikacij in opreme d.o.o., Verovškova ulica 64A, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: T-2) in
- AKTON Telekomunikacijski inženiring d.o.o., Dunajska cesta 9, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: Akton).

Zgoraj naštetih pridobljenih mnenj zainteresirane javnosti objavlja agencija v celoti na svojih spletnih straneh, kot priložo temu dokumentu, v nadaljevanju pa jih smiselno povzema ter skladno s tretjim odstavkom 204. člena ZEKom-1 navaja po posameznih subjektih odgovore nanje, način kako so bila upoštevana, ali razloge, zaradi katerih niso bila upoštevana. Družba AKTON je po zaključku javne obravnave, dne 24.5.2013, poslala še dodatne pripombe, dokument z opravično številko 38241-2/2013/16, za katere pa agencija sicer ugotavlja, da na zaključke analize ne vplivajo.

Mnenja družbe Telekom Slovenije

Družba Telekom Slovenije svoja mnenja in pripombe na analizo s predlaganimi ukrepi razdeli v štiri glavne sklope in sicer glede:

- omejitve upoštevnega trga na notranji trg EU,
- definiranja upoštevnega trga in ponudbe samemu sebi (*»self-supply«*),
- stroškovnega modela oziroma uporabe *»benchmark«* metode in
- uveljavitve predlagane obveznosti cenovnega nadzora.

V zvezi z opredelitvijo upoštevnega trga v okviru notranjega trga, družba Telekom Slovenije poleg kratkega povzetka navedb agencije poda mnenje, da je razlikovanje neposrednih medomrežnih povezav med slovenskimi operaterji, ki delujejo na predmetnem trgu 7 in ostalimi operaterji, zgolj na podlagi dejstva, ali ti ostali operaterji delujejo znotraj enotnega EU trga, ali ne, nezadostna in po mnenju Telekoma Slovenije ne odpravlja neenakopravnega položaja reguliranega EU operaterja v primerjavi z nereguliranimi ne EU operaterji. Slednje Telekom Slovenije obrazloži s tem, da lahko operater, ki ima lastne končne uporabnike izven notranjega EU trga, izkoristi podrejeni položaj reguliranega EU operaterja na način, da promet lastnih končnih uporabnikov v omrežje EU operaterja zaključuje preko tranzitnega operaterja s sedežem v EU, ali takšnega operaterja znotraj notranjega EU trga ustanovi sam. Na ta način se po mnenju družbe Telekom Slovenije s predlagano regulacijo lahko zaobide namen agencije, ki je želela preprečiti, da bi bili slovenski operaterji na predmetnem upoštevnem trgu v bistveno slabšem položaju v primerjavi z operaterji, ki delujejo izven EU. Zato Telekom Slovenije predlaga, naj se promet, ki se zaključuje v posameznem omrežju slovenskega operaterja na predmetnem upoštevnem trgu, dodatno ločuje glede na vrsto (kot je to primer pri regulaciji mednarodnega gostovanja), in sicer bi se naj promet ločeval na promet med končnimi uporabniki znotraj EU trga med sabo ter promet med uporabniki izven EU trga z uporabniki znotraj EU trga. Telekom Slovenije predlaga razlikovanje prometa na podlagi ITU-T priporočila E.164 in analize številke klicatelja. Promet med uporabniki izven notranjega EU trga in uporabniki znotraj notranjega EU trga bi naj tako sodil med nereguliran promet, ki naj ne bi bil del predmetnega upoštevnega trga in tako tudi cena zanj zgolj predmet medsebojnih pogajanj med operaterji. Po mnenju Telekoma Slovenije bi se le tako izenačil položaj med slovenskimi mobilnimi operaterji z operaterji, ki delujejo izven EU in imajo uporabnike izven EU notranjega trga.

Agencija je, kot v svojih pripombah ugotavlja tudi družba Telekom Slovenije, z navedeno opredelitvijo upoštevnega trga v okviru notranjega EU trga dejansko želela operaterjem, ki delujejo znotraj geografskega območja na predmetnem upoštevnem trgu, torej na območju Republike Slovenije, zagotoviti čim bolj enakopraven položaj v odnosu do neposredno

medomrežno povezanih operaterjev, ki delujejo izven EU, vse pa na način, ki nima škodljivih tržnih in drugih vplivov na delovanje enotnega notranjega trga EU. Pri ukrepih, ki jih na posameznih upoštevni trgih elektronskih komunikacij sprejema, mora agencija zagotoviti, da ti ne vplivajo negativno na delovanje notranjega EU trga. Prav zaradi slednjega se mora, skladno z 209. členom ZEKom-1, agencija pred določitvijo upoštevne trga, postopkom tržne analize ali naložitvijo, spremembo ali preklicem določenih obveznosti iz poglavja o zagotavljanju konkurence, posvetovati z drugimi regulatornimi organi, BEREC in Evropsko komisijo. Kot navajata 210. in 211. člen ZEKom-1, sme Evropska komisija, v kolikor meni, da bi določen ukrep oviral delovanje enotnega trga, ali dvomi v njegovo združljivost z veljavno zakonodajo EU, agenciji predlagati umik ali spremembo takšnega ukrepa. Medtem ko pri definiciji upoštevne trga Evropska komisija od agencije lahko zahteva umik ali spremembo. Slednje agencija navaja, ker meni, da bi razlikovanje na nivoju klicev lahko imelo takšen vpliv na delovanje enotnega evropskega trga, ki ga Evropska komisija in sektorski regulatorji drugih držav članic EU in BEREC ne bi dopustili. Namreč, slednje bi pomenilo, da bi slovenski operaterji na predmetnem upoštevni trgu lahko operaterje s sedežem v EU, torej poslovne subjekte na istem enotnem notranjem trgu, obravnavali drugače glede na to, ali želijo ti (sicer iz iste točke neposredne medomrežne povezave) v njihovem omrežju zaključevati klice, ki sicer izvirajo od končnih uporabnikov znotraj EU, ali izven EU. Stroškovno sicer za takšno razlikovanje glede cene zaključevanja klicev (in tudi drugih, cenovnih in necenovnih obveznosti) ni podlage. Pri tem pa ne smemo zanemariti dejstva, da so takšni neposredno medomrežno povezani operaterji, ne glede na to, ali želijo zaključevanje klicev, ki izvirajo iz EU, ali od drugod, poslovni subjekti s sedežem znotraj enotnega Evropskega trga, ki so promet ustvarili bodisi sami (oziroma so ga ustvarili njihovi končni uporabniki), bodisi so ga do točke medomrežne povezave pripeljali na lastne stroške, v kolikor ta izvira s strani končnih uporabnikov izven EU. Agencija ugotavlja, da je tovrstno obravnavanje zaključevanja klicev med medomrežno povezanimi operaterji z operaterji s pomembno tržno močjo (v nadaljevanju: OPTM) na predmetnem upoštevni trgu sicer v veljavi že od leta 2009, v predmetni analizi pa ga je želela agencija zgolj bolj podrobno in eksplicitno razložiti, prav v izogib morebitnim nejasnostim. Primerjava, ki jo poda družba Telekom Slovenije z regulacijo mednarodnega gostovanja je mogoča le deloma in sicer v delu, kjer slednje prav tako določa enake (tudi cenovne) pogoje na nivoju EU in ne denimo širše ali ožje. Ne glede na to pa gre v primeru mednarodnega gostovanja za večje število specifik, ki onemogočajo drugačne neposredne primerjave s trgov zaključevanja klicev. V primeru mednarodnega gostovanja namreč uporabniki mobilnih storitev operaterja znotraj notranjega trga pri operaterjih v drugih državah uporabljajo storitve na način, da uporabljajo omrežje drugega operaterja in njegove storitve s svojim terminalom in SIM kartico ter MSISDN številko neposredno v drugi državi članici EU. V primeru zaključevanja klicev, ki je predmet predmetnega upoštevne trga in je v celoti ter zgolj veleprodajni trg, pa je na nivoju medomrežnih povezav med operaterji nujno zagotoviti ustrezno obravnavo veleprodajnih subjektov, ki na notranjem EU trgu delujejo. Agencija je tako mnenja, da na predlagani način slovenskim operaterjem omogoča zadosten nivo enakopravnosti nasproti operaterjem izven EU, obenem pa zagotavlja vsem subjektom na notranjem EU trgu, ki ne morejo biti obravnavani drugače, ustrezno obravnavo. Ob tem agencija dodatno izraža zaskrbljenost nad morebitno vnovično vpeljavo praks v primeru takšnega razlikovanja klicev med operaterji na notranjem EU trgu, ki jih je v zadnjih nekaj letih zares uspešno odpravilo šele enako (cenovno) obravnavanje klicev med operaterji v EU. Gre za primere, ki so bili stalna praksa v času, ko so operaterji smeli ločevati promet glede na to, ali je ta izviral iz notranjega trga, ali ne. Slovenski mobilni operaterji so se takrat srečevali predvsem z dvema perečima težavama in sicer z uporabo GSM vmesnikov in spreminjanjem klične številke, ki so se ga posluževali praviloma tranzitni operaterji, ki so na ta način želeli znižati stroške zaključevanja klicev. Agencija meni, da bi se v primeru, ko bi bilo dovoljeno takšno razlikovanje glede na izvor klica tudi v primerih, ko želi zaključevanje klicev operater s sedežem znotraj enotnega EU trga, rezultiralo v ponovni množični uporabi GSM vmesnikov

in prirejanjem številke klicatelja, kar pa ima velike negativne vplive na varnost prometa in omrežij mobilnih operaterjev, saj bi to onemogočalo zakonito ustrezno prestrezanje komunikacij in sledljivost prometa ter negativno vplivalo na kvaliteto storitev ter varnost končnih uporabnikov. Agencija se zaveda dejstva, da so se na področju mednarodnega prometa v zadnjem času zgodile bistvene spremembe, tudi zaradi tehnoloških možnosti, ki v preteklosti niso obstajale in so omogočile nastanek dodatne konkurence. Te spremembe pa se odražajo tako na strani količine neposredno zaključenega prometa na strani operaterjev, kot posledično tudi na strani prihodkov iz tega naslova, tako zaradi znižanja količine prometa, kot tudi zaradi siceršnjega znižanja cen, kot posledice večje konkurence in tehnološkega razvoja, ki jo je ta omogočil. Ob tem agencija ugotavlja, da tudi v primeru, če bi lahko sledila pripombi družbe Telekom Slovenije glede razlikovanja med izvorom klica v primeru zaključevanja klicev med neposredno medomrežno povezanimi operaterji na enotnem EU trgu, to ne bi v bistveno veliki meri vplivalo na povečanje prometa operaterjev. Slednje je toliko bolj relevantno ob upoštevanju navedb o ponovnem razmahu uporabe GSM vmesnikov in spreminjanja kličočih števil. Na drugi strani je treba ugotoviti, da imajo tudi slovenski operaterji pravico od drugih operaterjev na enotnem EU trgu, s katerimi so neposredno medomrežno povezani, zahtevati, da ti zaključujejo promet iz njihovih omrežij (ne glede na izvor klica) pod takšnimi pogoji in v morebitnih primerih nespoštovanja takšnih obveznosti pred agencijo sprožiti medoperaterski spor. Dodatno agencija zagotavlja, da bo v primeru, ko bi se na nivoju enotnega EU trga uveljavila drugačna obravnava tovrstnega prometa (na način, ko bi bili izvzeti klici, ki ne bi izvirali iz območja EU), tudi sama po potrebi ukrepala na način, da bo ustrezno spremenila definicijo upoštevne trga in operaterjem omogočila enake pogoje, kot veljajo na nivoju EU. Pripombi družbe Telekom Slovenije v tem delu torej ni mogoče slediti.

V nadaljevanju podaja družba Telekom Slovenije mnenje in pripombe glede vključitve ponudbe samemu sebi (*»self-supply«*) na predmetni upoštevni trg. Telekom Slovenije navede, da je agencija že v poglavju 5.2.1.1.2. Klici znotraj istega mobilnega omrežja kot substitut za klice v druga omrežja ugotovila, da tovrstna storitev ne sodi na upoštevni trg, kasneje pa v poglavju 5.2.3. Definiranje upoštevne trga na podlagi ostalih zamenljivih storitev, tehnologij in vrst uporabnikov, definirala storitev zaključevanja govornih klicev kot veleprodajno operatersko ponudbo izvajanja teh storitev zase – samemu sebi in izvajanje teh storitev drugim operaterjem. Telekom Slovenije tako domneva, da gre pri zagotavljanju storitev samemu sebi za tako imenovane *»on-net«* klice oziroma klice znotraj omrežja in je mnenja, da glede na ugotovitve agencije iz poglavja 5.2.1.1.2. slednje na upoštevni trg ne bi smelo biti vključeno. Slednje Telekom Slovenije potrjuje tudi s specifikom cenovne obveznosti cene zaključevanja klicev po metodi dolgoročnih prirastnih stroškov (*»Long Run Incremental Costs«*, v nadaljevanju: LRIC), kjer so pri izračunu cene vključeni le stroški, ki nastanejo zaradi zagotavljanja storitve zaključevanja klicev tretjim strankam in bi se jim bilo mogoče izogniti, če se tem tretjim strankam storitve zaključevanja klicev ne bi več zagotavljalo. Telekom Slovenije tako zaključi, da cene zaključevanja klicev, kot jo je predlagala agencija, ni mogoče aplicirati na storitev zaključevanja klicev samemu sebi. Dodatno navede tudi primera dveh sektorskih regulatorjev, enega iz Irske in drugega iz Velike Britanije.

Glede te pripombe Telekoma Slovenije agencija ugotavlja, da sestoji iz dveh delov, pri čemer je v prvem delu nemogoče slediti navedbam družbe Telekom Slovenije, v drugem delu, ki se tiče uporabi veleprodajne cene zaključevanja klicev samemu sebi (ne pa v celoti vseh cenovnih ukrepov), pa je pripomba družbe Telekom Slovenije utemeljena in jo bo agencija upoštevala, kar bo obrazložila v nadaljevanju.

Agencija poudarja, da je v primeru predmetnega upoštevne trga treba promet samemu sebi nujno šteti in vključiti v isti upoštevni trg. V poglavju 5.2.1.1.2. analize je agencija v sklopu definiranja upoštevne trga na podlagi zamenljivosti s strani povpraševanja z vidika

maloprodaje zgolj ugotavljala, ali bi lahko klice v druga omrežja nadomestili s tem, da bi vse klice opravili znotraj istega mobilnega omrežja ter pri tem ugotovila, da takšnih klicev na ta način ni mogoče nadomestiti. Slednje pa seveda ne more pripeljati do zaključka, da klici znotraj omrežja ne sodijo na isti upoštevni trg, saj po tej analogiji tudi teh ni mogoče nadomestiti s klici v druga omrežja, pri čemer se uporabnik praviloma ne zaveda, v katero omrežje kliče, ko opravlja klic. Če bi sledili tovrstni pripombi Telekoma Slovenije, bi lahko postopoma iz definicije trga izločili tudi vsa druga omrežja na način, da bi se v nadaljevanju vprašali, ali je mogoče klice iz operaterja A v posamično omrežje operaterja B, mogoče nadomestiti s klici v posamično omrežje operaterja C. Ker bi bil odgovor negativen, bi morali na podlagi takšnega razumevanja definiranja trga iz storitvenega dela definicije trga torej izključiti »off-net« klice v omrežje C. Postopoma bi tako lahko zreducirali storitve na predmetnem upoštevnom trgu na način, da nanj ne bi bili vključeni ne »on-net« klici, ne »off-net« klici v določena, ali pa sploh vsa druga omrežja. Vključitev »on-net« prometa in zagotavljanja storitev samemu sebi »self-supply« v definicijo storitev na predmetnem upoštevnom trgu je praksa agencije vse od prve analize tega trga dalje, ki se ne razlikuje niti v primeru drugih sektorskih regulatorjev. Ta vključitev je nujna med drugim tudi zato, da se lahko v praksi izvajajo tudi ukrepi na predmetnem upoštevnom trgu, poleg cenovnih, tudi obveznosti v sklopu enakega obravnavanja in transparentnosti, ki se nanaša na zagotavljanje kakovosti, pravočasnosti in drugih kriterijev, na način, da OPTM na predmetnem upoštevnom trgu zagotavlja storitve pod enakimi pogoji in na transparenten način drugim operaterjem, kot jih zagotavlja samemu sebi. V kolikor bi »self-supply« oziroma »on-net« storitve ne bile vključene v upoštevni trg, bi lahko OPTM drugim operaterjem ponujal za zagotavljanje storitev zaključevanja govornih klicev in drugih storitev, nujnih za medomrežno povezovanje, dajal drugačne pogoje glede kakovosti in drugačne informacije v zvezi s tem, kot pa bi veljale za njegov vertikalno integrirani maloprodajni del. V tem primeru bi lahko posamezen OPTM do drugih operaterjev v primerjavi s samim sabo izvajal cenovno diskriminacijo (pri cenah drugih storitev, nujnih za zaključevanje klicev, kamor ne sodijo cene samega zaključevanja govornih klicev), zagotavljal produkte ali storitve v slabši kvaliteti ali obsegu, kot sebi, preprečeval dostop do določenih nujnih, njemu znanih informacij v zvezi z medomrežnim povezovanjem oziroma operatorskim dostopoma ali kasnil pri zagotavljanju teh informacij drugim operaterjem, ali določal druge neprimerne, ne nujne ali neobvezne pogodbene pogoje, kot sebi. Vse to bi se lahko odražalo kot ovire za vstop na trg. Informacije in storitve, ki jih posamezen OPTM zagotavlja ostalim operaterjem, morajo biti zato podane v enakem času in biti enake kakovosti, kot jih zagotavlja zase oziroma za svoj vertikalno povezani del, ki ponuja maloprodajne storitve. Agencija je slednje obrazložila v poglavjih, kjer je predlagala regulatorne obveznosti, torej poglavjih 8.1., 8.2., 8.3. in 8.4. analize predmetnega upoštevnega trga.

Glede na navedeno, agencija ne more slediti pripombi družbe Telekom Slovenije, naj iz definicije trga in posledično iz obveznosti na tem trgu, izključi ponudbo samemu sebi.

Je pa agencija ugotovila, da je smiselna opomba družbe Telekom Slovenije, da ni mogoče implementirati obveznosti cenovnega nadzora na »on-net« klice v tistem delu, kjer se ta tiče cene zaključevanja klicev. Agencija tako ugotavlja, da je treba skladno s pripombo Telekoma Slovenije predlagane cenovne obveznosti v poglavju 8.4. Obveznost cenovnega nadzora in poglavju 8.4.1. Cene zaključevanja klicev in drugih storitev, nujnih za zaključevanje klicev, popraviti tako, da velja predlagana cena zaključevanja klicev v višini 0,0105 € za minuto zaključenega govornega klica v posamičnem javnem mobilnem omrežju le v primeru zaključevanja govornega klica iz drugih omrežij, skladno z definicijo trga, ne pa tudi za zaključevanje »on-net« govornih klicev. Agencija je za predlagano ceno zaključevanja govornih klicev uporabila metodo primerjalne analize (t.i. »benchmark«), pri čemer so bile vse uporabljene cene izračunane na podlagi metodologije LRIC »bottom-up«, torej od spodaj navzgor (v nadaljevanju: BU LRIC), v celoti konsistentne s »Priporočilom komisije z dne 7.

maja 2009 o regulaciji cen zaključevanja klicev v fiksni in mobilni omrežji EU (2009/396/ES)«, UL EU L 124/67 z dne 20.5.2009 (v nadaljevanju Priporočilo komisije). Pri metodologiji BU LRIC in uporabljenih »čistih« BU LRIC cen zaključevanja govornih klicev je pomembno upoštevati dejstvo, da so prirastni stroški (tj. stroški, ki se jim je mogoče izogniti), ki predstavljajo ceno veleprodajnega zaključevanja govornih klicev, razlika med skupnimi dolgoročnimi stroški operaterja, ko izvaja vse svoje storitve, in skupnimi dolgoročnimi stroški istega operaterja, ko tretjim strankam ne zagotavlja veleprodajne storitve zaključevanja klicev. Tako ti stroški in cena zaključevanja govornih klicev vključuje le dodatno zmogljivost omrežja, ki je potrebna za prenos dodatnega veleprodajnega govornega prometa za zaključevanje drugim, na primer dodatna omrežna infrastruktura, če je nujna za povečanje zmogljivosti za izvajanje zaključevanja dodatnega veleprodajnega govornega prometa zgolj tem operaterjem. Ker gre torej pri predlagani ceni zaključevanja govornih klicev za upoštevanje zgolj prirastnih stroškov učinkovitega operaterja, ki temelji na učinkovitih tehnologijah in predvideva, da jedrni del mobilnega omrežja temelji na omrežjih naslednje generacije (NGN), dostopovni del mobilnega omrežja pa na najbolj učinkovitih tehnologijah druge in tretje generacije in torej predstavlja le stroške, ki bi se jim lahko posamezni operater izognil, če ne bi zagotavljali veleprodajne storitve zaključevanja klicev drugim operaterjem, ne bi bilo prav implementirati te cene zaključevanja klicev tudi za zaključevanje klicev samemu sebi, saj ne predvideva stroškov zagotavljanja storitev samemu sebi, temveč zgolj drugim. Iz tega razloga je agencija v predmetni analizi popravila tisti del poglavja 8.2. Obveznosti enakega obravnavanja, kjer predlaga, da morajo OPTM operaterji za lastni maloprodajni vertikalno integrirani del podjetja zaračunavati enake cene zaključevanja govornih klicev. Popravljeni peti (5.) odstavek poglavja 8.2. se po novem v celoti torej glasi:

»Operaterjem Telekom Slovenije, Si.mobil, Tušmobil in T-2 je po ugotovitvah Agencije treba na podlagi 103. člena ZEKom-1 v okviru obveznosti enakega obravnavanja naložiti tudi obveznost, v okviru katere morajo z vidika zaračunavanja cene zaključevanja govornih klicev v svojem omrežju enako obravnavati govorne klice ne glede na izvor klica (fiksno ali mobilno omrežje), skladno z določitvijo upoštevne trga zaključevanja klicev v posamičnih javnih mobilnih telefonskih omrežjih. Zato morajo Telekom Slovenije, Si.mobil, Tušmobil in T-2 drugim operaterjem zaračunavati veleprodajne cene za zaključevanje klicev v svojem posamičnem javnem mobilnem omrežju po načelu enakega obravnavanja, kar pomeni, da morajo biti te veleprodajne cene enake tako za vse druge neposredno medomrežno povezane operaterje na notranjem trgu, torej na ravni EU, kot za ~~lastni vertikalno integrirani del podjetja, ki v sklopu podjetja nudi maloprodajne storitve ter~~ hčerinska ali partnerska podjetja. Stroškovno razlika v ceni namreč ni z ničemer upravičena, zato se mora za dosego dolgoročne konkurenčnosti in zaščito končnih uporabnikov naložiti obveznost enakega obravnavanja vseh neposredno medomrežno povezanih operaterjev na notranjem trgu EU, čemur mora Agencija prispevati in to zagotoviti skladno s 196. členom ZEKom-1. **Za lastni vertikalno integrirani del podjetja, ki v sklopu operaterja nudi maloprodajne storitve, pa se navedena veleprodajna cena zaključevanja govornih klicev ne more uporabiti, saj ne predstavlja stroškov zagotavljanja storitev samemu sebi, temveč zgolj in samo drugim in torej predstavlja le prirastne stroške, ki bi se jim lahko posamezni operater izognil, če ne bi zagotavljal veleprodajne storitve zaključevanja klicev drugim operaterjem, na pa tudi samemu sebi. Ob tem pa agencija opozarja, da so dolžni operaterji pri tem upoštevati splošna pravila konkurenčnega prava, ki jim preprečujejo zlorabo prevladujočega položaja na trgih in oblikovati cene tako, da omogočajo pokrivanje stroškov ter ne predstavljajo omejevanja konkurence.**«³

³ Odebeljeno besedilo se obstoječemu tekstu doda, odebeljeno in hkrati prečrtano besedilo se iz teksta odvzame.

Agencija prav tako v poglavju 8.4.1. Cene zaključevanja klicev in drugih storitev, nujnih za zaključevanje klicev, v drugem (2.) odstavku dodaja zgoraj navedeno razlago, tako da navedeni odstavek glasi:

»Cena zaključevanja govornih klicev v posamičnem javnem mobilnem telefonskem omrežju družb Telekom Slovenije, Si.mobil, Tušmobil in T-2, mora biti stroškovno naravnana, skladno s stroškovno ceno učinkovitega zagotavljanja storitev, ki jo je na podlagi primerjalne analize oziroma metodologije »benchmark«, ki vključuje cene zaključevanja klicev v tistih državah EU, ki so bile izračunane na podlagi BU LRIC metodologij, in so v celoti konsistentne s Priporočilom komisije²⁶, izračunala Agencija, kot enostavno aritmetično povprečje cen zaključevanja govornih klicev v posamičnih javnih mobilnih telefonskih omrežjih v teh državah in znaša **0,0105 € za minuto zaključenega govornega klica v posamičnem javnem mobilnem telefonskem omrežju**, kar je Agencija ustrezno utemeljila zgoraj. **Za lastni vertikalno integrirani del podjetja, ki v sklopu operaterja nudi maloprodajne storitve, pa se navedena veleprodajna cena zaključevanja govornih klicev ne more uporabiti, saj ne predstavlja stroškov zagotavljanja storitev samemu sebi, temveč zgolj in samo drugim in torej predstavlja le prirastne stroške, ki bi se jim lahko posamezni operater izognil, če ne bi zagotavljal veleprodajne storitve zaključevanja klicev drugim operaterjem, na pa tudi samemu sebi. Ob tem pa agencija opozarja, da so dolžni operaterji pri tem upoštevati splošna pravila konkurenčnega prava, ki jim preprečujejo zlorabo prevladujočega položaja na trgih in oblikovati cene tako, da omogočajo pokrivanje stroškov ter ne predstavljajo omejevanja konkurence.** Agencija nadalje predlaga, da začnejo te cene veljati v naslednjem veleprodajnem obračunskem obdobju (z začetkom naslednjega meseca) po začetku veljavnosti posamezne regulatorne odločbe na predmetnem upoštevem trgu.«⁴

Agencija pri tem poudarja, da za ostale »self-supply« storitve ostanejo v veljavi vse druge predlagane cene, torej cene drugih storitev, nujnih za zaključevanje klicev, opisane od četrtega (4.) odstavka poglavja 8.4.1. naprej. Gre torej praviloma predvsem za cene enkratnih zneskov priključnin za dostopovne vode, vzpostavljanja in testiranja signalizacijskih vodov, mesečnih vzdrževalnin dostopovnih kapacitet in signalizacije, testiranja medomrežnih povezav in podobno. Za te cene agencija že v analizi predlaga, da naj temeljijo na učinkovitih stroških. V tem delu agencija ne vidi razloga, zaradi katerega bi lahko posamezen OPTM obravnaval druge operaterje drugače, kot samega sebe.

V nadaljevanju Telekom Slovenije poda pripombo glede uporabe metode primerjalne analize (»benchmark«) za določitev cene zaključevanja govornih klicev. Telekom Slovenije pri tem navaja, da je agencija že v redni analizi predmetnega upoštevne trga iz leta 2009 izračunala ceno zaključevanja klicev na podlagi lastnega BU LRIC modela in pri tem sledila Priporočilu komisije. Telekom Slovenije tako izpostavi, da uporaba metode primerjalne analize ni na mestu, saj da agencija že od leta 2009 razpolaga z ustreznim BU LRIC modelom, na podlagi katerega je že izračunala čisto BU LRIC ceno in meni, da bi morala agencija ta model uporabiti tudi za tokratni izračun ter zavrača navedbe agencije, da bo ustrezen model šele izdelala in ga uporabila za lasten izračun šele kasneje. Telekom Slovenije navede, da agencija ne more narediti dveh, z vidika arhitekture omrežij različnih stroškovnih modelov in da se od septembra 2009 do danes standardi jedrnih delov omrežij niso spremenili tako, da bi vplivali na izvajanje govornih storitev. Telekom Slovenije tako zaključi, da uporaba metode primerjalne analize v katero so vključeni trgi neprimerno večjih

²⁶ Italija, Španija, Belgija, Danska, Francija in Portugalska. (opomba iz citata analize – op.a.).

⁴ Odebeljeno in ne hkrati tudi podčrtano besedilo se obstoječemu tekstu doda.

držav, ki dosegajo večje ekonomije obsega, ni primerna in da pomeni nesorazmerno znižanje cen zaključevanja klicev za 67% ter doda, da po njegovem mnenju tudi uporaba tehnologije NGN za jedrni del omrežja v novem modelu BU LRIC ne bi rezultirala v tako velikem padcu cen. Zato predlaga, naj kot ceno zaključevanja klicev agencija uporabi že izračunano čisto BU LRIC ceno zaključevanja iz leta 2009.

V zvezi s tozadevnimi pripombami družbe Telekom Slovenije agencija še enkrat poudarja, kar je zapisala že v poglavju 8.4. obravnavane analize, da kljub temu, da Agencija razpolaga z omenjenim BU LRIC modelom ugotavlja, da obstoječi model ne ustreza v celoti Priporočilu komisije, saj ne predvideva operaterja, ki za svoje delovanje uporablja omrežje nove generacije in ga zato Agencija ne more uporabiti za določitev cen, ki bi bile skladne s Priporočilom komisije. Evropska komisija je Priporočilo komisije izdala 7.5.2009, agencija pa je k izgradnji lastnega BU LRIC modela pristopila že s koncem leta 2007, v celoti pa je bil izdelan maja oziroma junija 2008. Agencija je tako v model lahko vključila le tiste parametre, ki so ji bili znani, saj je Priporočilo Komisije bilo v končni obliki izdano maja leta 2009, torej eno leto po tem, ko je agencija že imela izdelan BU LRIC model na podlagi katerega je izračunala ceno junija 2009, ko zahteve Priporočila komisije še niso v celoti veljale. V celoti so (glede cen zaključevanja klicev) začele veljati s koncem 31.12.2012. Kot je agencija že navedla, njen obstoječi model ne predvideva NGN tehnologije v jedrnem delu mobilnega omrežja hipotetičnega učinkovitega mobilnega operaterja, kar pomeni, da gre z vidika arhitekture omrežij vsekakor za veliko razliko v modelu, zaradi česar ta ne izpolnjuje zahtev Priporočila komisije v celoti, kar je po 31.12.2012 nujno. Da slednje absolutno drži, implicitno potrdi tudi družba Telekom Slovenije, ko navede, da: *»...tudi v primeru uporabe druge tehnologije v jedrnem delu omrežja, slednje ne bi rezultiralo v tako drastičnem padcu cen.«*. Odstopanje v obstoječem BU LRIC modelu, zaradi česar ga agencija ni mogla in smela uporabiti za izračun cen zaključevanja klicev po 31.12.2012, torej vsekakor obstaja. Kot je utemeljila v navedenem poglavju analize, agencija torej ni imela druge možnosti, kot da v času do izračuna cene na podlagi novega lastnega modela uporabi določilo 12. člena Priporočila komisije in uveljavi cene na podlagi metode primerjalne analize, skladno z navodili istega Priporočila komisije.

Glede navedb Telekoma Slovenije, da je agencija že v redni analizi predmetnega upoštevne trga iz julija 2009 navajala, da je sledila Priporočilu komisije in slednje uporabi kot argument, zakaj naj bi obstoječi BU LRIC model agencije še vedno ustrezal Priporočilu komisije, agencija odgovarja, da so se njena sklicevanja glede sledenja Priporočilu komisije v širšem konteksti vezala na uporabo metodologije za izračun cene, njenega postopnega prehoda in predvsem utemeljevanju predlagane simetrične cene med operaterjema Si.mobil in (takrat) Mobitel ter argumentom za dopustitev asimetričnih cen zaključevanja klicev operaterjema Tušmobil in T-2, kar je prav tako predmet Priporočila komisije. Agencija tako ugotavlja, da pripomba, da že razpolaga z ustreznim BU LRIC modelom za izračun cene ne drži, kar pravzaprav potrdi tudi Telekom Slovenije sam. Kar se tiče navedb družbe Telekom Slovenije glede vključitve trgov neprimerno večjih držav, ki dosegajo večje ekonomije obsega, v izračun cene po metodi *»benchmark«* ter da slednje pomeni nesorazmerno znižanje cen zaključevanja klicev, agencija odgovarja, da se prav pri uporabi metodologije BU LRIC ekonomije obsega izključujejo, saj metoda dopušča zgolj prirastne stroške, kar pomeni, da se z večanjem obsega in kapacitet, ustrezno večajo tudi prirastni stroški, pri čemer pa so že pred tem vsi fiksni stroški variabilni in kot takšni niso vključeni v izračun. To pomeni, da je (skladno z zahtevami Priporočila komisije, ki natančno določa, katere države so lahko vključene v metodo primerjalne analize) uporaba metode primerjalne analize, kot jo je izvedla agencija povsem pravilna in ne daje neustreznih rezultatov, do katerih bi prišlo denimo zaradi različnih velikosti trgov ali posledično večjih ali manjših ekonomij obsega, saj slednje izključuje že metodologija, po kateri so te države izračunale ceno zaključevanja klicev. Nadalje agencija v zvezi z velikim znižanjem cene, ki ga navaja Telekom Slovenije,

odgovarja, da na navedbe o nepripravljenosti operaterjev na takšno znižanje ne more pristati, saj so široke strokovne razprave o znižanjih in nivojih veleprodajnih cen zaključevanja klicev ob uporabi metodologije BU LRIC zelo žive že od časa pred sprejetjem Priporočila komisije leta 2009, še posebej pa po tem obdobju. Namen Priporočila komisije v zvezi z regulacijo veleprodajnih cen zaključevanja klicev v mobilnih omrežjih v EU je bil ravno v občutnem znižanju teh cen, ki jih uporaba metodologije prirastnih stroškov po metodi od spodaj navzgor ob uporabi metodologije tekočih stroškov (*»Current Cost Accounting«* – CCA) prinaša, poleg tega pa tudi čim večje poenotenje cen na nivoju EU (zaradi velikih odstopanj v preteklosti ob uporabi drugih metodologij), kar je Evropska komisija želela doseči prav z uporabo navedene metodologije. Navedba družbe Telekom Slovenije, da nivoja cene, kot ga je predlagala agencija v predmetni analizi ni mogla pričakovati in da gre za drastično znižanje postane nerelevantna, saj so morali vsi operaterji ob vsej transparentnosti dogajanja na trgih zaključevanja klicev vse od leta 2009 dalje (in tudi pred tem) pričakovati bistvene spremembe po 31.12.2012, kot jih zahteva Evropska komisija. Ker je jasno, da uporaba BU LRIC metodologije na nivoju EU prinašajo znatno poenotenje cen zaključevanja klicev, so lahko operaterji že ob implementaciji cen drugih držav, izračunanih na podlagi BU LRIC metodologije, predvidevali in v svoje poslovne načrte ustrezno vključili okvirne cene zaključevanja klicev, za katere je bilo v strokovnih krogih znano, da se bodo gibale med 1 in 1,5 € centi. Ob razpoložljivosti in jasnosti zahtev Priporočila komisije od maja 2009 dalje in strokovnih diskusij na to temo, so morali operaterji v duhu dobrega gospodarjenja primorani upoštevati tudi te okoliščine, pri čemer je jasno, da je za ustrezno poslovno načrtovanje dovolj poznati okvirni pričakovani razpon cen zaključevanja klicev. Operaterji so morali pričakovati implementiranje teh cen že takoj po 31.12.2012 in kot dobri gospodarstveniki svoje poslovne načrte za leto 2013 in naprej ustrezno prilagoditi pričakovanim zahtevam glede cen, za katere so vedeli že najmanj od leta 2009, pri čemer je bilo že v letu 2012 (in že tudi prej) jasno, kakšne rezultate glede višine cen zaključevanja klicev dajejo v praksi izračuni na podlagi BU LRIC modelov v tujini. Operaterjem so takšne informacije dostopne. Prav tako agencija, iz vseh doslej navedenih razlogov, ne more slediti mnenju Telekoma Slovenije, naj v prehodnem obdobju, dokler ne izračuna cene po novem modelu, uporabi ceno, izračunano z obstoječim BU LRIC modelom. Takšna cena je bila izračunana leta 2009 z modelom, ki ne ustreza Priporočilu komisije, prav tako pa vsebuje podatke, ki niso posodobljeni (predvsem vhodni podatki o cenah opreme in podobno). Tako izračunana cena bi bila tudi v primerjavi s cenami, ki so v EU implementirane po 1.1.2013 (in tudi pred tem) previsoka, ključno v zvezi s tem pa je, da ob notifikaciji predloga takšnega cenovnega ukrepa, bi Evropska komisija na poskus implementacije takšnega ukrepa in višine cene najverjetneje priporočila dosledno upoštevanje Priporočila, zato bi bil tak poskus nesmiseln.

Agencija je z zgornjimi navedbami v večjem delu tudi že odgovorila na zadnji del pripomba Telekoma Slovenije glede uveljavitve predlagane obveznosti cenovnega nadzora, kjer Telekom Slovenije predlaga, naj agencija predlagano ceno zaključevanja klicev uveljavi šele s 1.1.2014 in tako operaterjem omogoči, da se na spremembo ustrezno pripravijo in prilagodijo poslovne načrte, ki jih ne morejo spreminjati med letom in jih prilagajati vsakokratnim nepredvidljivim ukrepom regulatorja.

Agencija ponovno poudarja, da ni mogoče kot utemeljene sprejeti pripombe, da gre v primeru predlagane cene zaključevanja klicev za *»nepredvidljivi ukrep regulatorja«*. Seznanjen s Priporočilom komisije, dejstvom, da je od zadnje analize predmetnega trga že junija 2012 minilo tri leta, ki so določena kot instrukcijski rok za izvedbe analiz predmetnih upoštevanih trgov, dejstvom, da so regulatorji v tujini izračunali na podlagi BU LRIC metodologij cene zaključevanja klicev v mobilnih omrežjih v razponu od manj kot 1 do manj kot 1,5 € centa, je Telekom Slovenije, kot tudi drugi subjekti na trgu, moral in mogel kot dober gospodar in strokovnjak na svojem poslovnem področju, pričakovati tovrstne spremembe v letu 2013 in ustrezno izdelati poslovni načrt za to leto. Kot je agencija že

večkrat navedla, bi morale biti ustrezno nizke cene, izračunane na podlagi BU LRIC metodologije, implementirane že s 1.1.2013, kar je družbi Telekom Slovenije znano, zato se zdi smotno, da obdobje med 1.1.2013 in dejansko implementacijo cen, kljub temu, da predstavljajo enkratni skok, sprejme kot določeno obdobje, ko je zaračunaval višje cene, kot bi jih sicer, če bi bile slednje implementirane skladno z zahtevami Priporočila komisije. Glede na prakso glede notifikacij nacionalnih regulatorjev pri Evropski komisiji, ki jo je agencija preverila, je ugotovila, da pri vseh notifikacijah nacionalnih regulatornih organov, kjer so ti na predmetnem upoštevem trgu po 1.1.2013 predlagali prehodna obdobja za implementacijo BU LRIC cen zaključevanja klicev, Evropska komisija slednjega ni dopustila. Tudi iz tega razloga agencija ne more upoštevati pripombe Telekoma Slovenije po implementaciji predlagane cene zaključevanja klicev šele s 1.1.2014, saj bi takšen ukrep Evropska komisija zavrnila.

Mnenja družbe Si.mobil

Družba Si.mobil svoja poslana mnenja in pripombe v grobem razdeli v pet delov:

- uporabljen izrazi v analizi,
- opredelitev upoštevnega trga v okviru notranjega trga,
- obveznost enakega obravnavanja,
- splošne pripombe in
- poziv agenciji glede ukrepov na predmetnem upoštevem trgu.

V prvem delu družba Si.mobil predlaga, naj agencija spremeni uporabo termina »medomrežno povezovanje«, ki naj se za potrebe analize predmetnega trga nanaša le na tiste telekomunikacijske operaterje, ki imajo lastne končne uporabnike, posledično pa naj za OPTM obveznost dostopa in medomrežnega povezovanja nanaša zgolj na medomrežno povezovanje z operaterji, ki imajo lastne končne uporabnike. Si.mobil navede, da slednje ne pomeni, da OPTM na predmetnem upoštevem trgu medomrežnega povezovanja ne bi sklepali pogodb tudi z operaterji, ki lastnih končnih uporabnikov ne bi imeli, vendar poudari, da bi takšne pogodbe temeljile na komercialnih, tržnih osnovah in ne pod reguliranimi pogoji. Si.mobil izrazi mnenje, da je regulacija, ki ne ločuje obveznosti medomrežnega povezovanja glede na to, ali gre za operaterje, ki imajo lastne končne uporabnika, ali ne, med najstrožjimi v EU in da presega obveze in koristi, ki jih želi doseči skladno z ZEKom-1 in evropsko regulativo. Zato Si.mobil poda predlog glede spremembe vsebine poglavja 8.1. v predmetni analizi glede obveznosti dopustitve operatorskega dostopa in se sklicuje na navedbe agencije v tem poglavju, ki po njegovem mnenju zasleduje iste cilje, kot jih predlaga Si.mobil sam. Si.mobil meni, da takšna sprememba ne vpliva negativno na interese končnih uporabnikov.

Agencija ugotavlja, da prakse, ki jo predlaga družba Si.mobil, ne zasledi med regulatornimi pristopi v EU. Agencija nalaga obveznost dopustitve operatorskega dostopa za namene zaključevanja klicev z željo zagotoviti povezljivost omrežij, ki imajo svoje končne uporabnike, kar pa ne izključuje, da se z operaterji, ki takšno obveznost imajo, povezujejo (pod regulatornimi pogoji, določenimi na podlagi cenovnih in necenovnih obveznosti) tudi operaterji, ki lastnih končnih uporabnikov sami nimajo. V takšnem primeru bi se namreč lahko zgodilo, da bi bili operaterji, ki se z OPTM na predmetnem upoštevem trgu povezujejo denimo za namene tranzita, deležni bistveno drugačnih (slabših) cenovnih in necenovnih pogojev za zaključevanje klicev. Na trgu namreč obstajajo operaterji, katerih količina prometa ekonomsko ne opravičuje neposrednega medomrežnega povezovanja z vsemi drugimi operaterji, zato se morajo slednji, če želijo zagotoviti povezljivost med obema koncema, ti nujno poslužiti tretjega operaterja, ki zanje opravi tranzit tega prometa do ostalih operaterjev

na predmetnemupoštevnetrgu, ki jim je ta promet namenjen. Takšni tranzitni operaterji bi lahko bili v delu, kjer dostavljajo promet OPTM na predmetnemupoštevnetrgu (naj imajo svoje končne uporabnike, ali ne) po analogiji, ki jo predlaga Si.mobil, deležni posebne, torej komercialne obravnave. V praksi bi lahko slednje pomenilo, da bi bili deležni višjih veleprodajnih cen zaključevanja klicev in bili na drugačen in netransparenten način obravnavani neenako tudi z vidika kakovosti in podobno. Agencija ugotavlja, da način, kot ga predlaga v analizi, kjer podobno, kot druge države v EU operaterjev ne loči glede na to, ali imajo lastne uporabnike, ali ne, ne nalaga nesorazmernega bremena OPTM na predmetnemupoštevnetrgu, temveč vsem operaterjem in končnim uporabnikom (ki vedno obstajajo na dveh straneh, ko gre za zaključevanje klicev) zagotavlja povezljivost med obema koncema. Dejstvo je, da je pri govornem klicu v interesu dveh strani, da se komunikacija izvede, torej tako na strani klicočega, kot tudi na strani klicanega ter da imata od uspešne govorne komunikacije koristi obe strani, tudi končni uporabnik OPTM, ki je klican. Temu načelu je sledila agencija, ko je zapisala, da je ta obveznost nujna, da se zagotovi povezljivost med omrežji, ki imajo svoje končne uporabnike in posledično komuniciranje med slednjimi, seveda v okviru definicije upoštevnega trga, kot jo je agencija navedla v poglavju 5.4. in 5.4.1. V poglavju 8.1. je agencija ugotovila, da lahko (skladno s prej navedeno definicijo trga) le z medomrežno povezavo operaterji dostopajo do končnih uporabnikov, OPTM pa bi lahko tak operatorski dostop (ob odsotnosti regulatornih obveznosti) omejevali s postavljanjem neugodnih tehničnih ali ekonomskih pogojev, kar bi lahko imelo za posledico nedosegljivost uporabnikov OPTM, ali njihovo dosegljivost v omejenem obsegu. Glede na navedbe družbe Si.mobil, ki predlaga za medomrežno povezovanje z določenimi operaterji vzpostavitev komercialnih pogojev (tehničnih in ekonomskih), se zdi predlagana obveznost agencije toliko bolj nujna, da bi se preprečilo omejevanje konkurence na tem delu, saj je posamezni OPTM edini, ki lahko do svojih končnih uporabnikov zaključuje govorne klice, kar pa bi lahko izkoriščal tako, da bi določenim operaterjem postavjal nerazumne ekonomske in tehnične pogoje. Agencija pri tem poudarja, da je za posameznega OPTM na predmetnemupoštevnetrgu predlagano, da omogoči operatorski dostop na razumno zahtevo, kar ga dodatno varuje pred morebitnimi nerazumnimi zahtevami po neposrednem medomrežnem povezovanju. Glede na navedeno agencija meni, da je obveznost, kot jo je predlagala v poglavju 8.1. in pred tem tudi definicija termina »medomrežno povezovanje« povsem jasno opredeljena in njeno ožetje ni upravičeno, saj na drugi strani tudi za OPTM ne predstavlja nikakršnih nesorazmernih obveznosti v okviru razumnih zahtev (ne stroškovnih, ne tehničnih), ki bi zaradi te definicije sledile, zato v tem delu pripombi družbe Si.mobil ne more slediti.

V naslednji pripombi poda družba Si.mobil mnenje in pripombe v zvezi z opredelitvijo upoštevnega trga v okviru notranjega trga v poglavju 5.4.1. analize. Si.mobil navede, da se z argumentacijo in zaključki v predmetnem poglavju strinja, vendar v izogib morebitnim napačnim interpretacijam agenciji predlaga, naj se jasno opredeli do dejanske situacije poteka klica, ko se lokacija izvora klica nahaja izven notranjega EU trga in se klic zaključi pri končnem uporabniku operaterja znotraj EU, pri čemer se ta klic posreduje končnemu uporabniku preko tranzitnega operaterja, ki je registriran v EU. Si.mobil za te klice predlaga, da so izvzeti iz predmetnega upoštevnega trga, ker ti klici izvirajo iz države, ki ni članica EU. Si.mobil si opredelitev upoštevnega trga v okviru poglavja 5.4.1. tudi sicer razlaga na ta način, ki se mu zdi edini logičen, od agencije pa želi zgolj nedvoumno potrditev v zvezi s svojim razumevanjem. Vsako drugačno interpretiranje navedenega poglavja se zdi družbi Si.mobil neprimerno in bi po njegovem mnenju izničilo namene in cilje, ki izhajajo iz samega poglavja ter omogočilo izjemne špekulacije na notranjem trgu. V nadaljevanju te pripombe poda Si.mobil na naslednjih treh straneh definicijo termina »izvor klica« in zakonskih obveznosti glede hrambe podatkov. S tem pa želi dokazati, da izvor klica ne more biti zadnje prenosno omrežje, preko katerega se na koncu klic zaključi v ciljnim omrežju.

Agencija na tem mestu najprej poudarja, da upoštevni trg ni definiran z izvorom klica, temveč z zaključevanjem govornih klicev neposredno medomrežno povezanih operaterjev, pri čemer so omejitve (oziroma opredelitve glede teh operaterjev) natančneje definirane prav v poglavju 5.4.1. predmetne analize. V izogib nadaljnjim nejasnostim, agencija ponovno navaja, da opredelitev upoštevnega trga znotraj notranjega EU trga zadeva neposredno omrežno povezane operaterje znotraj EU in ne govori o izvoru klica. Agencija ugotavlja, da je pripomba družbe Si.mobil v tem delu zelo podobna pripombi družbe Telekom Slovenije, ki jo je obravnavala že v začetku tega dokumenta. Ker pripomba družbe Si.mobil v tem delu ne odstopa od pripombe Telekom Slovenije, agencija napotuje v celoti na odgovor, ki ga je podala družbi Telekom Slovenije in meni, da s tem v celoti odgovori na pripombe Si.mobila v zvezi s tem.

Naslednja pripomba družbe Si.mobil se navezuje na predlagano obveznost enakega obravnavanja v poglavju 8.2. analize. Tako kot družba Telekom Slovenije, se tudi družba Si.mobil v svojih pripombah opredeli do »self-supply« obveznosti in meni, da slednja predstavlja pretirano obveznost za vse operaterje na trgu, razen za družbo Telekom Slovenije. Si.mobil tako predlaga, naj agencija to predlagano obveznost za operaterje Si.mobil, Tušmobil in T-2 umakne, naj pa jo ohrani za družbo Telekom Slovenije, kar podkrepi tudi z ugotovitvami Agencije Republike Slovenije za varstvo konkurence (v nadaljevanju: AVK), ki je na maloprodajnih trgih že ugotavljal prevladujoč položaj družbe Telekom Slovenije, ki razpolaga z maloprodajnim tržnim deležem nad 50%. Si.mobil v nadaljevanju izrazi pričakovanje, da bo agencija glede na sporna in protipravna ravnanja Telekom Slovenije, ki se še obravnavajo pred sodišči, razmislila in zanj uvedla ukrep »*ex-ante price squeeze prohibition*«.

Deloma se zgornja pripomba družbe Si.mobil nanaša na pripombo, ki jo je v zvezi z obveznostjo enakega obravnavanja podal že Telekom Slovenije. To velja v delu, kjer je agencija navedla, da je treba operaterjem Telekom Slovenije, Si.mobil, Tušmobil in T-2 »/.../ v okviru obveznosti enakega obravnavanja naložiti tudi obveznost, v okviru katere morajo z vidika zaračunavanja cene zaključevanja govornih klicev v svojem omrežju enako obravnavati govorne klice ne glede na izvor klica (fiksno ali mobilno omrežje), skladno z določitvijo upoštevnega trga zaključevanja klicev v posamičnih javnih mobilnih telefonskih omrežjih. Zato morajo Telekom Slovenije, Si.mobil, Tušmobil in T-2 drugim operaterjem zaračunavati veleprodajne cene za zaključevanje klicev v svojem posamičnem javnem mobilnem omrežju po načelu enakega obravnavanja, kar pomeni, da morajo biti te veleprodajne cene enake tako za vse druge neposredno medomrežno povezane operaterje na notranjem trgu, torej na ravni EU, kot za lastni vertikalno integrirani del podjetja, ki v sklopu podjetja nudi maloprodajne storitve ter hčerinska ali partnerska podjetja.«⁵

Kot je agencija ugotovila že glede pripombe družbe Telekom Slovenije, ni mogoče implementirati obveznosti cenovnega nadzora na »on-net« klice in »self-supply« v tistem delu, kjer se ta tiče cene zaključevanja klicev. Agencija tako ugotavlja, da je treba skladno s pripombo družbe Si.mobil in pred tem že Telekom Slovenije, predlagane cenovne obveznosti v poglavju 8.4. Obveznost cenovnega nadzora in poglavju 8.4.1. Cene zaključevanja klicev in drugih storitev, nujnih za zaključevanje klicev, popraviti tako, da velja predlagana cena zaključevanja klicev v višini 0,0105 € za minuto zaključenega govornega klica v posamičnem javnem mobilnem omrežju le v primeru zaključevanja govornega klica iz drugih omrežij, skladno z definicijo trga, ne pa tudi za zaključevanje »on-net« govornih klicev. Agencija je za predlagano ceno zaključevanja govornih klicev uporabila metodo primerjalne analize (t.i. »benchmark«), pri čemer so bile vse uporabljene cene izračunane na podlagi metodologije BU LRIC, kar pomeni, da so upoštevani zgolj prirastni stroški (tj. stroški, ki se jim je mogoče izogniti), ki predstavljajo ceno veleprodajnega zaključevanja govornih klicev,

⁵ Tekst podčrtan naknadno.

razlika med skupnimi dolgoročnimi stroški operaterja, ko izvaja vse svoje storitve, in skupnimi dolgoročnimi stroški istega operaterja, ko tretjim strankam ne zagotavlja veleprodajne storitve zaključevanja klicev. Kot je agencija že navedla v odgovoru družbi Telekom Slovenije (na ta odgovor napotuje tudi v tem delu), je takšno čisto BU LRIC veleprodajno ceno zaključevanja klicev nemogoče uporabiti tudi za storitve samemu sebi, saj ta v ničemer ne odraža stroškov, ki jih operater ima s tem, da storitev zagotavlja sebi, temveč zgolj, da storitev zagotavlja drugim operaterjem (prirastni stroški). Zato je agencija že navedla, da bo obveznost, ko je predlagana v predmetni analizi, popravila tako, da bo to dejstvo odražala, kar pomeni, da se bo popravljeni peti (5.) odstavek poglavja 8.2. se po novem glasil kot je navedeno v odgovoru na pripombe družbe Telekom Slovenije.

Agencija prav tako v poglavju 8.4.1. Cene zaključevanja klicev in drugih storitev, nujnih za zaključevanje klicev, v drugem (2.) odstavku dodaja zgoraj navedeno razlago, tako da navedeni odstavek glasi kot je navedeno v v odgovoru na pripombe družbe Telekom Slovenije.

Agencija tudi v odgovoru družbi Si.mobil poudarja, da za ostale »self-supply« storitve ostanejo v veljavi vse druge predlagane cene, torej cene drugih storitev, nujnih za zaključevanje klicev, opisane od četrtega (4.) odstavka poglavja 8.4.1. naprej. Gre torej praviloma predvsem za cene enkratnih zneskov priključnin za dostopovne vode, vzpostavljanja in testiranja signalizacijskih vodov, mesečnih vzdrževalnin dostopovnih kapacitet in signalizacije, testiranja medomrežnih povezav in podobno. Za te cene agencija že v analizi predlaga, da naj temeljijo na učinkovitih stroških. V tem delu agencija ne vidi razloga, zaradi katerega bi lahko posamezen OPTM obravnaval druge operaterje drugače, kot samega sebe.

Agencija glede na navedeno ne more slediti nadaljnji pripombi družbe Si.mobil, naj cenovna obveznost v zvezi z zagotavljanjem storitev zaključevanja klicev samemu sebi velja le za družbo Telekom Slovenije, saj kot je bilo navedeno zgoraj, ta veleprodajna cena zaključevanja klicev v ničemer ne odraža stroškov, ki jih ima Telekom Slovenije (kar velja za vse operaterje) s tem, da storitev zagotavlja sebi, temveč zgolj, da storitev zagotavlja drugim operaterjem, saj so v veleprodajno ceno vključeni zgolj in samo prirastni stroški. Na slednje torej ne morejo vplivati niti navedbe družbe Si.mobil glede primerov obravnave AVK, kot »ex-post« regulatorja, niti civilni postopki, ki tečejo pred sodišči, saj bi bila takšna implementacija ukrepa povsem napačna iz očitnih razlogov, ki jih je agencija navedla zgoraj. Agencija poudarja, da želi tako z ukrepom cenovne regulacije, kot tudi z ukrepom enakega obravnavanja doseči, da bi operaterji z ravnanjem na predmetnem veleprodajnem trgu ne izrabljali vzvodov moči. Način regulacije veleprodajnih cen zaključevanja klicev torej vsem operaterjem preprečuje zlorabo pomembne tržne moči na način, da bi ti izkrivljali konkurenco (tudi na maloprodajnih trgih) s postavljanjem (med drugim) previsokih in nestroškovnih veleprodajnih cen zaključevanja klicev. Na drugi strani pa agencija ugotavlja, da so vsi akterji na maloprodajnih in veleprodajnih trgih, poleg sektorski zakonodaji, podvrženi tudi zakonitostim, ki jih določa zakonodaja s področja varovanja konkurence, ki prepoveduje prenos prevladujočega položaja (denimo na veleprodajnem trgu zaključevanja klicev) na povezane maloprodajne trge. Zato se zdi dodaten ukrep, ki ga družba Si.mobil poimenuje »ex-ante price squeeze prohibition« in predlaga za družbo Telekom Slovenije, pretiran. EU, kot tudi slovenska praksa s področja zagotavljanja maloprodajne konkurence, ki bi jo tak ukrep lahko predstavljal, saj neposredno ne vpliva na konkurenco na predmetnem veleprodajnem trgu, je da se morebitna izkrivljanja maloprodajne konkurence, ki so lahko, niso pa nujno (samo) posledica morebitnih ravnanj na povezanih veleprodajnih trgih, rešuje z »ex-post« regulacijo. V okviru splošnih pripomb Si.mobil navede, da agencija v več delih analize pomanjkljivo povzema stanje na trgu in pretekle regulatorne obveznosti. Poda tudi del mnenja AVK na predmetno analizo in v zvezi z njim izpostavi del, kjer AVK spodbudi

agencijo k uveljavitvi cen, temelječih na izračunih, ker bi lahko veljalo, da je začasno določena cena na podlagi primerjalne analize višja od tiste, ki bi bila izračunana in poudari, da so operaterji to znižanje nedvomno pričakovali, saj je Evropska komisija upoštevanje zgolj v Priporočilu komisije določenih stroškov predlagala že leta 2009. AVK agencijo opozori, da je v preteklosti že obravnavala primere zlorab prevladujočega položaja na trgu zaradi zaračunavanja cen, višjih od stroškovnih. AVK poda pritrdilno mnenje k analizi predmetnega upoštevnega trga in v nadaljevanju poudari, da ravnanje posameznih podjetij v skladu z naloženimi obveznostmi v zadevnih analizah ne pomeni, da je takšno ravnanje avtomatično tudi v skladu s pravili konkurence, nad katerimi bdi ravno AVK. Tako dodatno opozori, da se mora ob veljavnih regulatornih ukrepih vsak operater dodatno skladno s konkurenčno zakonodajo vzdržati ravnanj, ki bi pomenila zlorabo prevladujočega položaja na trgu, pri čemer so ta ravnanja zlasti neposredno ali posredno določanje nepoštenih cen ali poslovnih pogojev, omejevanje proizvodnje, trgov ali tehničnega napredka v škodo potrošnikov, uporaba neenakih pogojev za primerljive posle in zahteva, da se za sklepanje pogoj sprejmejo dodatne obveznosti, ki niso povezane s predmetom teh pogodb. Si.mobil zapiše, da AVK izpostavi pomembna dejstva, ki jih agencija v okviru analize ne upošteva v zadostni meri in tozadevno poudari prav primere zlorab prevladujočega položaja Telekoma Slovenije v preteklosti, ki so temeljili na cenah zaključevanja klicev višjih od stroškovnih cen te storitve. Navede še, da se agencija ne zaveda v zadostni meri razmejitev med »*ex-ante*« in »*ex-post*« obveznostmi ter da mora s predlaganimi ukrepi predhodne regulacije preprečevati »*ex-post*« zlorabe.

Agencija se z navedbami, da mora s svojimi ukrepi vplivati na preprečevanje zlorab pomembne tržne moči (ki ustreza »*ex-post*« terminu prevladujočega položaja na posameznem trgu), vsekakor strinja in je mnenja, da ob vsakokratnih predlaganih ukrepih upošteva tudi pretekla dogajanja na trgih. Slednje velja tudi v delu, kjer Si.mobil agenciji očita, da ni upoštevala navedb AVK in preteklih dogajanj. Ob tem agencija poudarja, da s svojo dosedanja regulacijo nikakor ni dopuščala nobenemu operaterju zlorab prevladujočega položaja, posebej v luči dejstva, da je tudi sama vedno poudarjala to, kar je v svojem mnenju izpostavil tudi AVK, namreč da morajo operaterji vedno skrbeti, da ob ravnanju v skladu z »*ex-ante*« obveznostmi hkrati ravnaajo tudi v skladu s splošnimi pravili konkurenčnega prava. Agencija poudarja, da je nemogoče oblikovati predhodne ukrepe na način, da bi ti absolutno onemogočili subjektom na trgu kršenje sektorske, ali druge zakonodaje. Agencija je v preteklosti znotraj svojih pristojnosti in skladno z veljavno EU ter domačo zakonodajo in dobro prakso vedno določala okvire delovanja OPTM na vseh reguliranih upoštevni trgih. Dejstvo pa je, da se znotraj teh določenih okvirov in širših okvirov, ki jih obenem določa konkurenčna zakonodaja, subjekti, ki so jim podvrženi, obnašajo skladno z njimi ali pa so v nasprotnem primeru ustrezno sankcionirani. Tovrstno sankcioniranje je v okviru zakonodajnih pristojnosti agencija vedno izvrševala tako v okviru nadzora regulatornih in zakonskih obveznosti, kot tudi v okviru reševanja medoperaterskih sporov. V delu, kjer je to presegalo njene pristojnosti, pa je ob reševanju tovrstnih primerov vselej nudila ustrezno in obsežno strokovno pomoč tudi organu, pristojnemu za varstvo konkurence. Tako je nemogoče zaključiti, da tovrsten način »*ex-ante*« regulacije ni bil ustrezen, ali da se agencija ne zaveda razmejitev med »*ex-ante*« in »*ex-post*« obveznostmi. Si.mobil ne očita agenciji, saj bi bil tak očitek neresničen, da v preteklosti predmetnega veleprodajnega trga ni regulirala na način, kot je bil v času oblikovanja ukrepov najustreznejši in primerljiv z vsakokratno prakso v EU, pravili nacionalne in EU zakonodaje. Zato je treba ugotoviti, da se standardi, posebej v segmentu regulacije cen zaključevanja klicev, stopnjujejo v primerljivih časovnih obdobjih na nivoju celotnega notranjega EU trga in v primeru Slovenije kažejo, da ta na tem področju ne odstopa. Tudi predmetna analiza upoštevnega trga skupaj s predlaganimi cenovnimi ukrepi odraža in kaže prav na to dejstvo. Agencija je cene in stroškovno metodologijo, kot jo je določila z zadnjo analizo leta 2009 ustrezno prilagodila Priporočilu komisije in trenutni regulatorni praksi v EU, s čimer dosega prav to, kar ji Si.mobil

očita, da ne počne. V svoji pavšalni pripombi Si.mobil namreč ne navede točno kaj in kdaj bi morala agencija storiti (in bi bilo hkrati z zakonodajo in EU prakso tudi izvedljivo), pa tega ni storila, da bi bil tak očitek na mestu.

V nadaljevanju Si.mobil na štirih straneh izpostavlja, da agencija v trenutno veljavnih regulatornih odločbah na predmetnih upoštevnihih trgih ni določila simetrije cen med operaterji, kot to sama navede v analizi, temveč je določila zgolj razpone cen za posamezne operaterje. Slednje argumentira z navedbo izdanih regulatornih odločb, dopisom Evropske komisije ob notifikaciji pretekle analize iz leta 2009, odločbo AVK in nekaterimi drugimi dokumenti.

Ne glede na to, da je razprava v zvezi s simetrijo iz preteklih analiz agencije za namen obravnave predmetne analize povsem obsoletna, saj nanjo ne vpliva in je zato odgovarjanje agencije na tovrstne pripombe na tem mestu nepotrebno in neprimerno.

Ob koncu svojega dokumenta s pripombami in mnenji družba Si.mobil s petimi točkami strne vse pripombe, povzete zgoraj. Agencija je vse navedeno obširno povzela že zgoraj in na vseh pet točk v celoti odgovorila, zato v tem delu napotuje nanje.

Mnenja družbe Tušmobil

Družba Tušmobil je podala mnenje in pripombo v zvezi s predmetno analizo le v delu, kjer sta to storili že družbi Telekom Slovenije in Si.mobil in sicer glede opredelitve upoštevne trga v okviru notranjega EU trga. Družba Tušmobil na podlagi navedb agencije v poglavju 8.1. analize, kjer agencija v četrtem odstavku navedenega poglavja zapiše: *»Ta obveznost je zato nujna, da se zagotovi povezljivost omrežij, ki imajo svoje končne uporabnike in posledično komunikacija med slednjimi.«* domneva, da so OPTM na predmetnem upoštevnihih trgu dolžni pod reguliranimi pogoji omogočiti neposredno medomrežno povezavo samo s tistimi operaterji na notranjem trgu, ki imajo tudi lastne končne uporabnike in tozadevno prosi za pojasnilo.

Agencija je slednje zelo podrobno razložila že na podlagi podobnih pripomb družbama Telekom Slovenije in Si.mobil, še posebej pa družbi Si.mobil, v odgovoru na njeno prvo pripombo, na katero je agencija obsežno odgovorila prav v tem dokumentu. Zato agencija napotuje nanjo.

Mnenja družbe T-2

Družba T-2 poda pripombe in mnenja, ki jih lahko v grobem razdelimo v dva pomembnejša sklopa:

- ugotovitev pomembne tržne moči T-2 na predmetnem upoštevnihih trgu in
- pripombe glede višine cen zaključevanja klicev družbe T-2 na predmetnem upoštevnihih trgu.

V zvezi s prvo pripombo T-2 najprej ugotovi, da je za upoštevne trga zaključevanja klicev v posamičnih omrežjih značilno, da ima vsak operater omrežja glede zaključevanja klicev vedno monopolni položaj, kar posledično pomeni, da je na takšnem veleprodajnem trgu nujno OPTM. Ob tem pa T-2 opozori, da splošna politika Evropske komisije glede določitve trgov nacionalnih regulatornih organov ne odvezuje od skrbne analize upoštevnihih trgov in tehtanja naložitve ukrepov skladno z načelom sorazmernosti. T-2 očita agenciji, da je na

podlagi pavšalnih ugotovitev in glede na uporabljene kriterije za določitev pomembne tržne moči sporno predlaganje simetričnih ukrepov in celo sam zaključek analize glede obstoja pomembne tržne moči. T-2 izpostavi enega izmed nekumulativnih ukrepov, na podlagi katerih je agencija ugotavljala pomembno tržno moč subjektov na predmetnem upoštevnom trgu, konkretno obstoj izravnalne kupne moči in citira navedbe agencije v poglavju 7.1.3.: *»Predmetni upoštevni trg zaključevanja klicev v posamičnih javnih mobilnih omrežjih kaže na odsotnost možnosti uveljavljanja pomembne tržne moči na strani povpraševanja, saj dejstvo, da je vsak operater monopolist na lastnem upoštevnom trgu, na katerem obstajajo nepremostljive vstopne ovire, izključuje možnost uveljavljanja izravnalne kupne moči na strani povpraševanja, ki se lahko posledično konča v nepovezljivosti uporabnikov operaterjev.«* T-2 se z navedenim zapisom ne strinja, kar argumentira s tem, da je kot kupec dostopa in posredovanja klicev (v obliki nacionalnega gostovanja na drugem veleprodajnem trgu) v položaju, ko ima nasprotna stranka izravnalno kupno moč, kar po njegovem mnenju velja še posebej po deregulaciji upoštevnega trga 15 in meni, da bi morala zaradi navedenega agencija pri uporabi tega kriterija priti do drugačnega rezultata.

V zvezi s pripombo družbe T-2 glede obstoja pomembne tržne moči posameznega operaterja na predmetnem upoštevnom trgu agencija ugotavlja, enako, kot v samem začetku že družba T-2, da je neogibno dejstvo, da je za upoštevne trge zaključevanja klicev v posamičnih omrežjih značilno, da ima vsak operater omrežja glede zaključevanja klicev vedno monopolni položaj, kar posledično pomeni, da je na takšnem veleprodajnem trgu nujno OPTM. Do drugačnega zaključka ne bi mogla pripeljati ne obravnava drugih (nekumulativnih) kriterijev za ugotavljanje pomembne tržne moči iz 96. člena ZEKom-1, niti morebitne drugačne ugotovitve glede izpostavljenega uporabljenega kriterija obstoja izravnalne kupne moči na predmetnem upoštevnom trgu. Zato pripombo družbe T-2, kjer ta navaja, da je sporen zaključek analize v delu, kjer ta ugotavlja, da je na predmetnem upoštevnom trgu T-2 OPTM, zavrača kot povsem neutemeljeno in ji ne more slediti. Glede izsledkov kriterija obstoja izravnalne kupne moči agencija meni, da so njene ugotovitve o odsotnosti takšne izravnalne kupne moči na predmetnih upoštevnihih trgih točne, tudi ob upoštevanju t.i. modificiranega *»greenfield«* pristopa, konkretno v povezavi z dereguliranim trgov 15. Agencija je že pri obravnavanju tega kriterija zapisala, da se lahko kupci, ki so dovolj veliki, ali imajo zadosti moči: *»/.../ racionalno odzovejo na vsak poskus za zvišanje cen prodajalca in temu ustrezno poskušajo zadostiti potrebe pri drugih dobaviteljih ali ponudnikih.«* Tudi ob upoštevanju dejstva, da je zaradi obstoja konkurence trg 15 dereguliran, je nemogoče ugotoviti, da bi lahko katerikoli kupec na trgu veleprodajnega zaključevanja klicev na poskus zvišanja cen prodajalca zadostil potrebe (konkretno po zaključevanju klicev v posameznem telefonskem omrežju) pri drugih ponudnikih, saj je to nemogoče. Slednje velja tako za subjekte, ki to storitev iščejo pri družbi T-2, kot tudi za T-2, ki to storitev išče pri drugih ponudnikih. V povezavi z dejstvom, da družba T-2 na veleprodajnih trgih dostopa in posredovanja klicev išče in kupuje tozadevne storitve, na kaže na to, da bi lahko vsi operaterji, ki pri družbi T-2 kupujejo storitev zaključevanja klicev izpogajali takšne pogoje, ki bi denimo pomenili, da bi morala družba T-2 njim plačevati visoke cene zaključevanja klicev, medtem, ko bi sama smela za to storitev zaračunavati nižjo ceno. Slednje velja toliko bolj, ker družba T-2 kupuje veleprodajno storitev dostopa in posredovanja klicev zgolj pri enem od ponudnikov, ne pri vseh, pri čemer je bilo ugotovljeno, da je ta veleprodajni trg konkurenčen, kar pomeni, da jo lahko v praksi v primeru poskusa uveljavljanja takšne moči (na trgu zaključevanja klicev ali celo obeh veleprodajnih mobilnih trgih) s strani trenutnega ponudnika, začne iskati pri drugem ali tretjem ponudniku. Zato ne moremo govoriti o tem, da bi imeli drugi operaterji zaradi vpliva nekdanjega in konkurenčnega upoštevnega trga 15, do družbe T-2 posebno možnost uporabe moči na upoštevnom trgu zaključevanja klicev. Kot je agencija navedla zgoraj, bi lahko tak vzvod prenosa moči, kot ga poskuša opisati T-2, poskusil uporabiti zgolj en operater, ki T-2 nudi tudi dostop na trgu 15, kar pa bi bilo ravno zaradi dejstva, da lahko storitve na nekdanjem

trgu 15 T-2 uspešno išče tudi druge, povsem neuspešno. Agencija poudarja, da je z ugotavljanjem kriterija obstoja izravnalne kupne moči na predmetnem upoštevem trgu, ugotavljala, ali ta akterjem na trgu omogoča, da se odzovejo na morebitne poskuse zlorab na tem veleprodajnem trgu zaključevanja klicev na uspešen način, torej tako, da poskusijo zadostiti potrebe pri drugih ponudnikih in pravilno ugotovila (kar velja tudi ob upoštevanju modificiranega »greenfield« pristopa), da je izključena možnost uveljavljanja izravnalne kupne moči na strani povpraševanja, ker je vsak ponudnik monopolist, v primeru, da regulacije na tem trgu ne bi bilo in operaterji na tem trgu ne bi bili OPTM, pa bi posledično lahko rezultiralo v neskljenjenih pogodbah o medomrežnem povezovanju, nevzpostavljenih medomrežnih povezavah in v skrajnem primeru v nepovezanosti končnih uporabnikov. Glede na navedeno agencija ugotavlja, da ne more slediti pripombi družbe T-2 o napačnih ugotovitvah glede posamezne uporabe kriterijev za ugotavljanje pomembne tržne moči in nesorazmernosti tehtanja ukrepov, ki bi bili posledica napačnih ugotovitev posameznih kriterijev ter celotne analize. Poleg vsega navedenega pa je Evropska komisija trg dodatno opredelila tudi v »Explanatory note«⁶ k Priporočilu o upoštevni trgi o upoštevni trgi, kjer navaja, da ima vsak posamezen mobilni operater, ne glede na velikost, zaključeno bazo uporabnikov in je tako na lastnem omrežju nujno monopolist in kot tak operater s pomembno tržno močjo.

Glede spornosti predlaganih simetričnih ukrepov, na katere opozori družba T-2, se agencija opredeljuje v odgovoru na naslednjo pripombo družbe T-2.

T-2 v nadaljevanju izrazi nestrinjanje glede predlaganih ukrepov agencije v zvezi s simetričnimi cenami zaključevanja klicev in agenciji očita, da ni pravilno upoštevala 16. uvodne izjave Priporočila komisije, ki pravi: *»V mobilnih omrežjih se lahko neenakomerna dodelitev spektra obravnava kot zunanji dejavnik, ki med mobilnimi operaterji povzroča razlike v stroških na enoto. Razlike v zunanjih stroških lahko nastanejo kadar spekter ni bil dodeljen na podlagi tržno zasnovanih mehanizmov, ampak po zaporednem izdajanju dovoljenj. Frekvenčno pogojene stroškovne razlike so interno določene in verjetno je, da se bodo bistveno zmanjšale ali izničile, če se spekter dodeli s tržno zasnovanim mehanizmom, kot je dražba, ali kadar obstaja sekundarni trg.«* T-2 doda, da še vedo ostaja nesaniirano izkrivljanje konkurence, do katerega je prišlo z liberalizacijo uporabe frekvenčnih pasov za storitve UMTS ter doda, da je operater z izjemno majhnim tržnim deležem, zaradi česar bi naj agencija sledila francoskemu primeru določitve cen operaterjem francoskih prekomorskih ozemelj. T-2 tako predlaga agenciji, naj ponovno preuči predlagane ukrepe glede višine cen in enakega obravnavanja.

Agencija v zvezi z navedbo družbe T-2, da ni pravilno upoštevala dejstva, kot izhaja iz 16. uvodne izjave v Priporočilu komisije in 9. členu istega priporočila, opozarja, da je tako v citirani uvodni izjavi, kot tudi v 9. členu Priporočila komisije jasno zapisano, da je treba: *»/.../ vsako odstopanje od posamične stopnje učinkovitih stroškov utemeljiti z objektivnimi razlikami v stroških, na katere operaterji ne morejo vplivati.«* Dodatno Evropska komisija v 9. členu v nadaljevanju navede tudi, da morajo v primeru ugotavljanja takšnih objektivnih razlogov za odstopanja nacionalni regulatorni organi: *»/.../ redno preverjati morebitne objektivne razlike v stroških in pri tem med drugim upoštevati, ali je mogoče predvideti, da bo dodatni spekter postal na voljo v tržno zasnovanih postopkih dodeljevanja, kar bi lahko znižalo morebitne razlike v stroških, ki izhajajo iz obstoječih dodelitev, oziroma ali se ta relativna stroškovna pomanjkljivost sčasoma zmanjšuje s povečanjem tržnega deleža novih udeležencev na trgu.«* Agencija ugotavlja, da družba T-2 od leta 2006, ko se je prijavila na razpis za dodelitev frekvenc v spektru 2100 MHz ni izrazila interesa za frekvence v nižjem spektru. Izjema je zgolj frekvenčni spekter 900 MHz, za frekvence v katerem je družba T-2

⁶ http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/doc/library/proposals/sec2007_1483_final.pdf, (dostop z dne 26.6.2013)

izrazila interes po tem, ko so bile kapacitete v tem pasu že zasedene. V času, ko je družba T-2 prisotna na mobilnem trgu so bile na voljo znatne kapacitete v pasu 1800 MHz, katerih uporaba bi lahko družbi T-2 vsekakor pomagala pri nižanju stroškov, ki bi izhajali iz predmetnega zunanjega dejavnika. Družba T-2 ni izrazila interesa za predmetni frekvenčni pas niti ob zadnjem javnem razpisu za te frekvence leta 2013⁷, torej ne moremo govoriti o absolutnih omejitvah, ki bi izhajale iz zaporednega podeljevanja radijskih frekvenc. Agencija zato ugotavlja, da družba T-2 ni v celoti izkoristila vseh danih možnosti, na podlagi katerih bi lahko vplivala na morebitne objektivne razlike v stroških na enoto storitve, ki bi izhajali iz dejstva, da svoje storitve v svojem omrežju nudi zgolj v frekvenčnem pasu 2100 MHz. Agencija se zaveda pomena možnosti uporabe sicer že v celoti zasedenih frekvenčnih pasov v spektru pod 1 GHz in vpliva, ki jih imajo slednje na učinkovitejšo gradnjo omrežja. Obenem pa v zvezi s tem ugotavlja, da bi skladno z dejstvom, da se v letu 2014 obeta večfrekvenčna dražba (za pasove 800, 900, 1800, 2100 in 2600 MHz, s katero bodo celostno odpravljene tudi vse konkurenčne omejitve po liberalizaciji frekvenčnih pasov) težko utemeljila takšna odstopanja, saj je, kot to navaja 9. člen Priporočila komisije: *».../ mogoče predvideti, da bo dodatni spekter postal na voljo v tržno zasnovanih postopkih dodeljevanja, kar bi lahko znižalo morebitne razlike v stroških, ki izhajajo iz obstoječih dodelitev /.../«*. Dodaten razlog, zaradi katerega je v primeru družbe T-2 uspešno objektivno dokazovanje obstoja razlike v stroških na enoto izhaja iz dejstva, da družba T-2 razpolaga z zelo omejenim lastnim javnim mobilnim omrežjem, ki bi takšne dodatne objektivne stroške povzročal. Hipotetično bi bilo mogoče, ob predhodno nedvomno dokazanem dejstvu, da družba T-2 ni mogla nikakor priti do frekvenc, ki bi ji omogočale učinkovitejše zagotavljanje storitev (v pasu pod 2100 MHz), utemeljevati objektivne razlike v stroških, če bi družba T-2 v celoti ali vsaj v večjem delu zagotavljala storitve zaključevanja klicev na svoje končne uporabnike preko lastnega radijskega omrežja (prav to namreč vpliva na objektivne razlike v stroških) v frekvenčnem pasu 2100 MHz, s katerim pa že od leta 2009 dalje pokriva zgolj 35% prebivalstva Republike Slovenije, pri čemer od leta 2009 do danes ni znatno povečala števila lastnih baznih postaj. Na podlagi navedenega agencija ugotavlja, da prav zaradi tega družbi T-2 v tem delu ni mogoče utemeljeno priznati višjih stroškov na enoto zaključevanja klicev. Kot je agencija zapisala že v analizi v poglavju 6.2., pri obravnavi maloprodajnih tržnih deležev operaterjev: *»T-2 prav tako ves čas beleži konstantno rast deleža končnih uporabnikov, ki je konec merjenega obdobja dosegla 2,4%, pri čemer je treba poudariti, da T-2 mobilne storitve aktivneje trži šele v zadnjem obdobju. Slednje se mu pri rasti tržnega deleža očitno ustrezno obrestuje.«*⁸. Ob nadaljnjih aktivnostih družbe T-2 na področju trženja mobilnih storitev je torej ob vsem navedenem mogoče pričakovati, da bo družba T-2 krepila tudi svoj maloprodajni delež, s čimer bo, kot navaja tudi 9. člen Priporočila komisije, morebitne stroškovne pomanjkljivosti sčasoma zmanjševala tudi iz tega naslova. V zvezi s pripombo T-2, da bi morala agencija upoštevati tudi njegov nizek tržni delež in mu zato iz tega naslova dovoliti asimetrične (višje) cene zaključevanja klicev, agencija opozarja na 10. člen Priporočila, ki je glede tega povsem jasen in pravi: *»Če je mogoče dokazati, da ima novi udeleženec na trgu mobilne telefonije, ki posluje pod minimalnim učinkovitim obsegom, višje prirastne stroške na enoto kot operater, pri katerem je uporabljen model, lahko NRO – potem ko so ugotovili, da na maloprodajnem trgu pri vstopu na trg in njegovi širitvi obstajajo ovire – dovolijo, da se ti višji stroški kompenzirajo v prehodnem obdobju z reguliranimi cenami zaključevanja klicev. To obdobje ne sme presegati štirih let po vstopu na trg.«*⁹ Agencija je to dejstvo upoštevala že pri svoji zadnji analizi leta 2009 in družbi T-2, v prehodnem obdobju do konca leta 2012, skladno z navedenim členom omogočila zaračunavati višje cene

⁷ Glej: <http://www.apek.si/sklep-o-uvledbi-javnega-razpisa-za-dodelitev-radijskih-frekvenc-za-zagotavljanje-javnih-komunikacijskih-storitev-za-1800-in-2100-mhz>

⁸ Podčrtal avtor.

⁹ Podčrtal avtor.

zaključevanja klicev. Agencija ugotavlja, da je na podlagi nedvoumnosti Priporočila komisije, nemogoče upravičiti družbi T-2 nadaljnjo asimetrijo oziroma ji priznati višje cene zaključevanja klicev iz tega naslova. Na te ugotovitve ne more vplivati niti primer francoskega regulatorja, ki ga navede T-2, ki je zgolj in izključno operaterjem na svojih čezmorskih ozemljih (v območju Južne Amerike, južnega Tihega oceana, Antilov, Afrike in Indijskega oceana), ki jih predstavljajo: Francoska Gvajana, Martinik, Guadeloupe, Reunion in Mayotte, omogočil začasno stopnjo asimetrije, pri čemer velja zanje cena zaključevanja klicev 0,01 €, kar je nižje od cene, kot jo je predlagala agencija.

Mnenja družbe Akton

Družba Akton poda glede analize predmetnega upoštevne trga dve pripombi glede:

- cene zaključevanja klicev v okviru opredelitve trga zaključevanja klicev znotraj notranjega EU trga in
- cen storitev, nujnih za zaključevanje klicev.

Glede prve pripombe družba Akton obširno navede razloge, zaradi katerih bi morala agencija znotraj enotnega notranjega EU trga definirati trg tako, da ta v primeru zaključevanja klicev na strani OPTM na predmetnem upoštevne trgu z neposredno povezanimi operaterji iz EU, ne bi ločeval prometa glede na to, ali je bil posamezni klic originiran v EU ali zunaj EU, temveč zgolj na podlagi tega, ali je neposredno medomrežno povezan operater subjekt, ki deluje v EU, ali ne.

Glede navedene pripombe agencija ugotavlja, da je odgovor nanjo posredno podala že z odgovori družbam Telekom Slovenije, Si.mobil in Tušmobil v tem dokumentu in da Akton očitno napačno interpretira poglavje 5.4.1. Agencija je v tem poglavju namreč nedvoumno zapisala: *»Zato upoštevni trgi, kot so definirani v poglavju 5.4., veljajo zgolj v primeru medomrežnega povezovanja med operaterji znotraj notranjega trga EU. Kot že rečeno, so na tem trgu vsi subjekti, ki zagotavljajo elektronska komunikacijska omrežja in storitve, podvrženi harmonizirani zakonodaji in pravilom.«*. Slednje pomeni, da agencija ne dela ločitve prometa, kot ji to očita družba Akton.

Akton nadalje navede, da operaterji domnevno za storitve, ki so nujne za zaključevanje klicev zaračunavajo previsoke cene in predlaga agenciji, naj preveri te cene in sama določi stroškovno naravnane cene teh storitev ter predlagani ukrep dopolni z ustreznim letnim faktorjem zniževanja cen teh spremljajočih storitev.

Agencija najprej poudarja, da s strani nobenega od neposredno medomrežno povezanih operaterjev z OPTM na predmetnem upoštevne trgu v času trajanja preteklih in tudi sedaj veljavnih regulatornih ukrepov, ni prejela nobene vloge za pričetek nadzora nad izvajanjem regulatornih obveznosti, ki jih navaja družba Akton. Takšne vloge za pričetek nadzora ali reševanja medoperaterskega spora ni prejela niti s strani Aktona. Iz vzorčnih ponudb trenutnih OPTM ni mogoče sklepati, da so objavljene cene v nasprotju z veljavnimi obveznostmi, ne glede na to pa bo agencija po vpeljavi predlaganih cenovnih ukrepov v tem segmentu na podlagi ustreznih vlog oz. po potrebi tudi po uradni dolžnosti izvajala postopke nadzora izvrševanja naloženih regulatornih ukrepov s strani OPTM. Agencija meni, da je predlagani ukrep zadosten in sorazmeren, saj od operaterjev terja vsakokrat učinkovite stroškovne cene storitev, ki so nujne za zaključevanje klicev v njihovem omrežju, pri čemer smejo OPTM zaračunati le nastali učinkoviti strošek. Glede na to, da so vsi dosedanji OPTM na predmetnem upoštevne trgu medomrežno povezani z večjim številom različnih operaterjev, ki so jim obveznosti OPTM na tem segmentu dobro znane, agencija sklepa, da

bi v primeru zaračunavanja nestroškovnih cen ti operaterji pred agencijo že sprožili ustrezne postopke in od nje zahtevali intervencijo. Ob odsotnosti tovrstnih primerov agencija meni, da ni ustrezno in za doseg zelenega cilja ne sorazmerno stopnjevati obveznosti OPTM na način, kot to predlaga Akton, saj ima agencija že v okviru obstoječe regulacije in predlaganih ukrepov vse možnosti, da ustrezno izpolnjevanje te obveznosti preverja pri posameznem OPTM tako, da ji mora slednji na njeno zahtevo te cene stroškovno dokazati in utemeljiti.

Franc Dolenc
DIREKTOR

Priloge: Kot izhaja iz besedila
Vročiti: Objava na spletnih straneh www.apek.si